

“Ca nostra era un oasi enmig del franquisme”

Aina Moll Marquès
(Ciutadella, 1930)
és filòloga, exdirectora
de Política Lingüística
de la Generalitat de
Catalunya,
activista cultural,
membre de l'Institut
d'Estudis Catalans,
cofundadora de l'Obra
Cultural Balear i filla de
Francesc de Borja Moll,
l'il·lustre filòleg al qual
a partir del 2 d'octubre
el Govern balear
ret homenatge
en l'inici de l'Any Moll.

Vostè va néixer a Ciutadella de Menorca, tot i que els seus pares ja residien a Palma.
—Sí, perquè els al·lots abans naixien a les cases, no als hospitals. Mon pare treballava per al *Diccionari* a Palma, però tota la família, de les dues branques, vivia a Ciutadella. O sigui que...

—Tots els fills nascuts a Ciutadella.

—Fins el quart, en Joan, perquè els tres primers érem molt petits, jo només tenia sis anys. Per en Joan vingueren els avis a Palma.

—Això era el 1936.

—Sí, el març del 36, i al cap d'uns mesos, el juny, amb motiu de les festes de Sant Joan, com era tradició familiar, el passàvem allà. El que passa és que la família va créixer i hi anarem aquell any les filles més grans, amb la intenció de passar-hi els tres mesos l'estiu.

—I arriba el 18 de juliol de 1936.

—I el que havien de ser tres mesos foren tres anys. La família se separa. Els pares i els dos nins a Palma. I les dues nines amb els avis durant els tres anys de guerra, a Ciutadella.

—Vostè de molt jove s'apassiona per la filologia. Tot i l'òbvia influència paterna, imagin que seria complicat conrear aquesta passió, pel català, enmig d'un ambient com el de la postguerra i amb el franquisme més dur.

—Podríem dir que socialment sí, però no tant familiarment. Vull dir que ca nostra era un oasi. Qualsevol filòleg o escriptor catalanista que vingués a Mallorca des de Catalunya, País Valencià o estranger venia a parar a ca nostra. De manera que l'ambient catalanista l'he tengut sempre.

—De molt jove comença a col·laborar amb son pare, don Francesc, en les tasques del *Diccionari*.

—Sí, com tots els germans. En l'ordenació de les cèl·lules, per exemple, tots n'ordenàrem des que fórem capaços de fer-ho. Ens assèiem en una taula i a ordenar cèl·lules alfabèticament.

—Als disset anys vostè fa el viatge filològic amb son pare i Sanchis Guarnier...

—I amb la meva germana Francesca, férem aquell viatge d'enquesta dialectològica i vaig aprendre la tècnica de les enquestes, m'entrenaren amb la transcripció fonètica... Férem un recull, amb la meva germana, de vocabulari de Joaquim Rovira, que presentàrem a l'Institut d'Estudis Catalans, que ens donà el premi Marian Aguiló. Això era el moment en què acabava el batxillerat.

—I supòs que també el moment en què la vocació ja era nítida.

—Sí, sí, de fet hagués pogut anar amb una altra direcció professional però en aquell moment va ser tot ben clar.

—I als divuit anys comença a estudiar a Barcelona...

—Així és.

—... i tot just acabar amplia estudis filològics, durant la dècada dels cinquanta, en ciutats com París, Zuric, Estrasburg, Frankfurt...

—Va ser una gran sort i tant els meus companys de curs com jo ho devem en bona part al setè Congrés de Lingüística Romànica que es va fer a Barcelona l'any 53. Era l'any que jo acabava. El doctor Badia, que era el secretari general, va agafar un grup de cinquè de romàniques i clàs-

siques, on era jo, per fer feines d'ajuda per al Congrés. Això ens va fer entrar en contacte amb tots els congressistes, que ens enlluernaren. Imagina't: tancats en el franquisme i de sobte tenir a l'abast tots els patums de la filologia... Els hi caiguérem en gràcia i a tots ens oferiren beques. Ho vaig aprofitar, com també altres companys.

—Però vostè no es quedà, com sí que feren d'altres companys, en cap universitat estrangera.

—Jo sabia que mon pare comptava amb mi. I vaig tornar per col·laborar-hi. Aquí hi havia Sanchis Guarnier, que cal recordar que era desterrat i que no podia estar-se a València, després de sortir de la presó. A més de col·laborar amb mon pare també donava classes de francès, i a poc a poc m'anà demanant que el substituís en algunes classes que ell no podia fer a l'institut Joan Alcover, de Palma. Quan ell l'any 1959 se'n torna, vaig tenir l'oportunitat d'entrar-hi jo.

—I es converteix en professora de francès i extraoficialment de català.

—Exacte. Amb grups de nines del Joan Alcover començarem les classes. Òbviament no oficials. Al cap d'uns quants mesos, quan se sapigué, hi hagué una mica d'alarma entre alguns companys. Però bé, hi continuàrem.

—Insòlit que en ple franquisme en un centre oficial es donassin classes de català.

—I tant. Va ser la primera vegada als Països Catalans després de la guerra que en un centre oficial, tot i no ser oficials les classes, s'impartia català.

—I allà va continuar, fins a la seva jubilació. Per les seves aules van passar generacions de mallorquins i mallorquines que la continuen recordant.

—Doncs sí; després es convocà la plaça de la càtedra de francès de l'institut, que vaig guanyar amb el número 1 i vaig poder triar lloc, i així em vaig quedar al Joan Alcover. D'aquesta manera s'encaminà la meva vida professional, col·laborant també amb mon pare. I sap què?

—Què?

"A Catalunya s'hagués avançat més sense el radicalisme absurd. La primera passa cap a la normalització és el bilingüisme passiu, o com en vulgular dir. Això va caure tort a molta gent."

—Que mai m'ha sabut greu. Al contrari: l'ensenyament sempre m'ha engrescat molt, moltíssim. M'hi he sentit sempre molt a gust i encara ara em trobo exalumnes que em recorden amb simpatia.

—Tornem un poc enrere. Situem-nos a la Palma de la postguerra. A ca seva, don Francesc creava una mena de cau de catalanisme enmig de la grisor del franquisme.

—Sí, ja poc després de la guerra, durant els anys quaranta, es veia discretament a ca nostra amb molta gent del catalanisme. Cap el 42 o 43 ja organitzaven unes lectures de poesia, en cases particulars encara. Després vingué el que diguérem els Amics de les Lletres, que fèiem excursions i trobades per fer lectures, reflexions... que ens permetia tenir i sentir una calor catalanista.

—El *Diccionari*, en aquesta recuperació d'una certa estructuració cultural-catalanista, hi fa un paper importantíssim.

—Així és. Amb la publicació del *Diccionari*, amb l'empenta de molts amics d'arreu dels Països Catalans que ho veien una obra patriòtica tant com filològica, es creen les Comissions Patrocinadores del *Diccionari* tant a Palma, València com a Barcelona i, després, es creà a cada lloc el Secretariat que organitzava actes diversos culturals en català. Naturalment no es podien ni fer conferències en català, però insistint i insistint s'arribava a aconseguir permís per fer una conferència pública en català. No et pensis: una per any i alguns anys a darrera hora te'l revocaven, el permís, i et deien que havia de ser en castellà i, és clar, no es feia.

—Això era en els anys cinquanta.

—Sí, i ja et pots imaginar. Quan hi havia una conferència, els secretariats movien tota la gent que podien, i tothom cap a la conferència...

—Per tant, els secretariats del *Diccionari* i, més precisament, els actes que feien, foren la primera estructuració del catalanisme d'arreu dels Països Catalans després de la guerra.

—Sí, sí, és clar, des d'aquest punt de vista, de catalanisme estructurat a tot l'àmbit i amb assistència de gent d'arreu dels Països Catalans no hi ha dubte que sí. Això durà de l'any 50 fins que acabà el *Diccionari* l'any 62, fent exposicions, conferències...

—D'alguna manera va ser part de la llavor que s'estructurà després amb organitzacions culturals com ara Òmnium Cultural de Catalunya, Acció Cultural del País Valencià i Obra Cultural Balear?

—Home, en part sí, en el sentit que gent que havia passat pels secretariats s'integrà en els moviments que conflueixen en la creació de cada entitat. A Balears, que és el que coneix més directament, no hi ha dubte. Quan era clar que el secretariat s'acabava perquè el *Diccionari* finalitzava, aleshores mon pare decidí donar continuïtat a l'estructuració de la gent catalanista que a Mallorca

“En els programes de gran públic s'ha degradat tant la llengua que no fan cap bé ni a TV3, ni al català, ni al seu prestigi cultural. És com el ‘teatro regional’ que folkloritzava l'idioma”

havia resistit. Convocà una reunió a ca nostra i proposà fer quelcom semblant al que s'havia fundat a Catalunya, Òmnium, i així va néixer el 1963 l'Obra Cultural Balear.

—Amb més o menys els mateixos condicionants de la repressió cultural i política.

—És clar, de fet era molt difícil fer res, però així i tot a través de l'Estudi General Lul·lià organitzàvem cursos de català, que s'havia de dir mallorquí, conferències i altres activitats catalanistes.

—Un activisme cultural de resistència que vostè va veure des de nina a ca seva, i que també mantingué actiu a Barcelona, mentre hi estudiava.

—Sí, des dels catorze o quinze anys era conscient del que veia, sentia i participava a ca nostra, i quan vaig anar a Barcelona, als divuit, va ser natural mantenir el compromís, assistir a conferències, debats, lectures i altres activitats de resistència cultural.

—L'Obra Cultural Balear es constitueix durant els anys setanta en el punt de confluència del catalanisme mallorquí i, també, de no pocs dels incipients moviments i partits antifranquistes.

—Sí, per allà hi passàvem tots; tothom que tenia un mínim compromís

amb la llengua, la cultura i el país tenia en l'Obra el lloc de reunió i l'entitat per canalitzar les activitats.

—L'any 1976 vostè participa en la Campanya per la Cooficialitat del català que tot d'una és contestada per un altre grup que s'organitzarà en la que es digué Campanya per l'Oficialitat del Català, una implícita divergència entre les dues formes d'entendre el catalanisme i fins i tot el nacionalisme que es manté vigent.

—En realitat allò dels noms, cooficial o oficial, era una mica... bé, vull dir que idioma cooficial és intrínsecament oficial. A Balears, a Catalunya, el castellà —per molt que ho vulguin oblidar els castellanistes— és cooficial. I això vol dir que és una de les llengües oficials. Això era el que preteníem aleshores amb el nom de la campanya: òbviament el català seria oficial si adquiria la cooficialitat juntament al castellà. Però a Barcelona un grup radical comença per l'“oficialitat”, i així arribà també a Balears.

—Més enllà de noms, les implicacions ideològiques són evidents.

—És clar que jo, i la gent com jo, que sempre he pensat que cal anar a pams, que millor avançar sempre una mica que no demanar el tot o res i que invariablement acaba per ser res, doncs pensàvem que no era convenient el canvi de nom. Si ja haguéssim començat la campanya per l'oficialitat, bé, però canviar, una vegada començada, doncs no ens va semblar oportú, i es produí un cert trencament. Però bé, després ens entenguérem, com no pot ser d'altra manera, i arribàrem a la solució de dir-li “Campanya per l'ús oficial”.

—Des de fa un temps, de forma recurrent, se senten crítiques a l'ús que fan del català alguns mitjans de gran impacte popular, i em referesc a TV3. Com ho veu vostè, això?

—En cert aspecte hi estic d'acord, i amb d'altres no. Per exemple, sí que ho compartesc en el sentit que no veig cap necessitat d'usar un idioma tan degradat com el que fan servir Santi Millán, o abans d'altres com Toni Soler... L'únic que va ser capaç

"La tasca normalitzadora del Govern balear ha estat excel·lent. De fet, diria que tal i com estan les coses és que fan miracles."

de relacionar bé l'entreteniment amb gran dignitat lingüística va ser en Mikimoto, dins d'aquest tipus de programa diguem-ne de masses. D'altres, també d'entreteniment però que no eren ben bé igual, també ho feren molt bé, com Joaquim Maria Puyal. Ara, però, en aquests programes diguem de gran públic s'ha degradat tant l'ús de la llengua que no fan cap bé ni al català, ni a TV3, ni al prestigi cultural de l'idioma.

—Prestigi?

—Sí, vull dir que és essencialment el mateix que el *teatro regional* que folkloritzava l'idioma, per fer riure la gent però amb poca consistència.

—Vostè va ser directora general de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, entre 1980 i 1988.

—Efectivament.

—Amb unes condicions socials supòs que no gaire bones.

—L'única consigna que vaig rebre va ser fer el que cregués que s'hagués de fer per procurar avançar tan de pressa com fos possible i que no s'alteràs la pau social. I això férem, amb gran esforç, amb enorme il·lusió i crec que d'una manera efectiva, perquè mai no tenguérem cap gran problema social. Al contrari, anava a àmbits, llocs o grups castellanopar-

lants que em demanaven precisament instruments per poder conèixer el català. Políticament, a més, era una tasca de tothom. Tots els partits i institucions, com els ajuntaments, s'hi sentien completament i intensament implicats.

—Com veu ara la situació a Catalunya?

—Sens dubte s'ha avançat. Potser ara ha canviat allò de la unitat sobre la llengua. Ara, aquella eufòria d'una tasca comuna ja no hi és... això em diuen. Evidentment s'ha fet molt, des que jo no hi som, i l'ús social ha avançat, però no tant com hagués pogut ser... no tant...

—Què vol dir?

—S'hagués pogut avançar més sense el radicalisme absurd. La primera passa cap a la normalització és el bilingüisme passiu, o com en vulguin dir. Si dos interlocutors parlen i s'entenen en català i castellà, de forma natural el que ho fa en castellà tendirà a fer-ho en català. Això, que hauria estat la solució, va caure tort a molt gent. D'una banda als castellanistes, que veien que això era una forma efectiva de fer penetrar el català sense cap ni una possibilitat de les famoses "imposicions". I d'altra banda als catalanistes del tot o res

que, és clar, això del bilingüisme passiu... res de bilingüisme! Es clar, és que s'ha d'entendre que no hi haurà normalització efectiva sense aquesta primera passa, la qual requereix, naturalment, d'un ampli consens. Si ho aconseguíssim faríem passes reals, però...

—I com veu el cas del País Valencià i de Balears?

—A Balears s'ha mantingut el català, a molta gent li costava fins no fa massa anys fins i tot parlar en castellà, encara que aquest fos l'idioma de prestigi social. Al País Valencià el prestigi social del català era encara superior, amb el fet afegit que una part del país és castellanoparlant. Si haguessin tengut una voluntat política normalitzadora, el progrés hauria estat possible. Amb l'Abril Martorell, que va fer tot el possible per evitar el progrés i que intentava crear el conflicte, doncs passà el que passà. La diferència potser és que a Balears, tot i existir el malentès tradicional envers el nom de l'idioma, no hi hagué l'expressa voluntat de la desinformació tremenda que practicaren al País Valencià certs sectors polítics. La gent nostra que havia fet la resistència cultural a València es radicalitzà inevitablement i la col·laboració amb les institucions va ser nul·la i l'enfrontament quedà servit. A Balears, al contrari, l'Obra Cultural omplí la inactivitat del Govern. Ara bé, els valencians que tenen consciència de la seva identitat la tenen tan clara que l'han intensificada. En aquest sentit la situació és millor al País Valencià que a Balears, on aquesta minoria que té consciència d'identitat és encara molt més minoritària, i en general es dona per bo el que ja es té. Els valencians, en canvi, tenen molt més clara la necessitat de la lluita perquè si no se'ls menjaran.

—Resumesqui la tasca en normalització del Govern balear?

—M'ho posa fàcil. Excel·lent. De fet, diria que tal i com estan les coses és que fan miracles.

—M'ho posa fàcil. Excel·lent. De fet, diria que tal i com estan les coses és que fan miracles.

Miquel Payeras